

Nr 56.

Av herr **Vennersten** m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi.

Inom regering och riksdag har under ett par år på förslag från olika håll behandlats frågan om överproduktion av lärarinnor i huslig ekonomi, och förslag ha varit å bane att indraga antingen hela utbildningsanstalter eller vissa kurser. I årets statsverksproposition tänker man sig nu i avslutning till av skolöverstyrelsen framställt förslag, att begränsning skulle åstadkommas genom indragning av omväxlande A- och B-kurser vid fackskolan i Uppsala, under det att riksdagen tidigare uttalat sig för fullständig indragning av de enskilda seminariekurserna i Stockholm och Göteborg.

Att för någon längre tid framåt beräkna behovet av befattningshavare av ett visst slag är emellertid överhuvud en mycket vanskelig sak, och att efter sådana osäkra beräkningar, med ledning av möjligen rent tillfälligt överflöd eller brist reglera tilloppet till utbildningsanstalterna, än inskränka än utvidga möjligheterna till utbildning kan leda till betänkliga följder. Hittills vidtagna åtgärder av angivet slag ha i alla händelser varit sporadiska. Vi ha veterligen betänkligt överflöd på ingenjörer och jägmästare, men man mottager alltjämt årligen ett oförminskat antal elever vid tekniska högskolan och skogsinstitutet. Inga allvarliga åtgärder ha heller vidtagits för att vid universiteten reglera tilloppet till den juridiska eller medicinska banan; ej heller ha några föreskrifter givits om huru många som ena eller andra året få avlägga filosofisk ämbetsexamen. Vi ha obestriddligen mycket flera studenter, än samhället har gott av, och vi hotas allvarligt av faran att få ett »lärt» proletariat med allt därtill hörande elände; men ännu har ingen föreslagit, eller åtminstone är ingenting gjort för att begränsa tilloppet till universiteten eller begränsa antalet av dem, som tillåtas avlägga studentexamen. Man har på sin höjd på enskild väg genom statistiska upplysningar rörande tillgång och efterfrågan på ena eller andra banan sökt ge ungdomen nödig ledning vid valet av levnadsbana. Naturligtvis ifrågasätter å andra sidan ingen, att staten skall inrätta nya eller utvidga äldre utbildningsanstalter, utan mycket trängande behov. Men även indragningar torde böra göras med största försiktighet, och först sedan under *någon längre period* verkligt överflöd konstaterats. Särskilt försiktig torde man böra vara med indragning av och vid privata anstalter, där de huvudsakliga kostnaderna bäras icke av staten, utan av enskilda, som fallet är med flertalet av ut-

bildningsanstalterna i huslig ekonomi (liksom i kvinnlig slöjd). Det måste för övrigt betraktas som en avgjord fördel, att landet har flera anstalter, som i inbördes tävlan ha möjlighet att mera betona olika delar av ämnet och möjligen anpassa utbildningen efter olika lokala förhållanden.

Vi våga *icke* uttala någon bestämd mening om huruvida verkligen överproduktion av lärarinnor i huslig ekonomi äger rum eller ej. Meningarna härom äro, som vi alla veta, delade, även bland dem, som ha de bästa förutsättningarna att veta besked.

Även herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet finner att bristande proportion mellan tillgång och efterfrågan ej innebär någon större olägenhet, när det gäller utbildning å nu ifrågavarande område, eller behöver betraktas med samma oro, som när det gäller andra arbetsområden (kungl. prop. s. 363), och såväl skolöverstyrelsen som chefen för ecklesiastikdepartementet betrakta det överflöd på skolkökslärarinnor, som efter deras mening finns, som *tillfälligt*.

Redan den klassiska regeln, att man i tvivelaktiga fall *icke* skall handla, borde under sådana omständigheter bjuda den största försiktighet. På det det nu omhandlade området manar emellertid även annat till försiktighet.

Det är obestridligt, att vi ha en mängd skolkökslärarinnor, som få anställning blott några få månader på året; men det är lika obestridligt, att det vissa tider är mycket svårt att få fatt i en lärarinna, som vill åtaga sig en tre-veckors-kurs eller en tre-månaders-kurs. Detta beror på att efterfrågan är mycket ojämnt fördelad på året. »Husligt arbete» som skolämne är relativt nytt och lider av högst bristfällig organisation. Den mesta undervisningen ges antingen i skola 1—2 dagar i veckan hela året d. v. s. i 1—2 klasser, eller ges i korta kurser på 12 dagar, 3 veckor, 6 veckor, tre månader eller dylikt. Under sådana förhållanden kunna blott få lärarinnor få relativt fast anställning med hel tjänstgöring. Men det behövs lärarinnor även för all annan undervisning, så vida vi överhuvud vilja ha någon allmänna undervisning i ämnet. Med tiden måste detta naturligtvis ordnas på det sätt, att flera skolor och — vad folkskolan angår — flera mindre distrikt eller kommuner sluta sig tillsammans och anställa en lärarinna med hel tjänstgöring året om. Men det kan ännu dröja tiotal av år, innan denna organisation blir färdig, och under tiden därförinnan kunna vissa olägenheter *icke* undvikas.

Organisationen är så pass färdig, att av de flickor, som besöka eller besökt folkskolan hittills ej ens 20 procent fått någon undervisning i ämnet. Fortsättningsskolorna av 1918 års typ skulle visserligen vid 1926 års slut var färdiga. Men en stor del av dem äro *icke* yrkesbetonade — av brist på lokaler för den praktiska undervisningen, kanske av brist på lämpliga lärarinnor i »arbetskunskap», kanske av bristande omtanke hos vederbörande skolmyndigheter. Och de som äro yrkesbetonade kunna av

de två årens 360 timmar ej disponera för arbete i skolköket mer än högst 6 veckor sammanförda till ett år eller fördelade på två år. Är detta allt, så är det tydligen för litet — ur alla synpunkter för litet. Ha flickorna förut haft sex veckor sammanhängande eller en dag i veckan under 6:te skolåret, är det ändå för litet för det ändamål, som med denna undervisning avses. Då det på landsbygden ej kan bli fråga om lärlingsskolor eller yrkesskolor i ämnet, måste 1918 års organisation på något sätt utfyllas. I alla händelser kan samhället icke nöja sig med att av folkskolans flickor blott 20 procent få undervisning i »husligt arbete»; ej heller nöja sig med att denna undervisning stannar vid 6 veckor. Inför ett sådant perspektiv vore det väl minst sagt oklokt att inskränka lärarinneutbildningen.

Om nu så är — vilket ju även skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t anse — att inom kort det påtalade överflödet av skolkökslärarinnor försvinner, så att alla nuvarande utbildningsmöjligheter behövas, så bli de föreslagna indragningarna ytterligare osympatiska. Vi ha nu utom statens seminarium fyra privata utbildningsanstalter: en i Stockholm (Ateneum), »Fackskolan» i Uppsala, Göteborgs folkskolors samt Fredrika-Bremer-Förbundets i Rimforsa, som tillsammans årligen utexaminera 56 lärarinnor. Rimforsaskolan och en av kurserna i Uppsala (Brogårdskursen) avse visserligen närmast utbildning av lärarinnor för lanthushållsskolorna samt hemkonsulenter; men dessa lärarinnor anlitas — med fördel — även för folkskolor och fortsättningsskolor på landsbygden samt folkhögskolor. Dessa privata anstalter äro resultat av stora ekonomiska uppoffringar av enskilda medel och mycket oegennyttigt, sakkunnigt och intelligent arbete från kvinnohåll. På en tid, då vi efterlysa det enskilda initiativet och enskildas offervillighet för samhällsintressena — initiativ och offervillighet lika nödvändiga, hur man än tänker sig samhället konstruerat — är det en betänklig sak att utan mycket tvingande skäl rasera vad så blivit uppbyggt och sålunda avskräcka folk från att frivilligt offra ekonomiska tillgångar och personligt arbete till samhällets gagn. Och det är lika illa, antingen man fullständigt slopar en anstalt eller man desorganiserar en annan. Vi finna sålunda med tillfredsställelse, att i årets statsverksproposition någon indragning av hela anstalter icke föreslås; men det är som sagt lika illa, att genom indragning av vissa kurser vid en större anstalt desorganisera denna, beröva densamma möjligheten att väl fylla sin uppgift. Och det är lika illa, om vi se saken från lärarinnepersonalens ståndpunkt: för att undanröja obehaget för en del av de mindre värdefulla skolkökslärarinnorna att ej få fast anställning eller hel tjänstgöring — eller eventuellt ej alls få anställning — inom yrket, skulle vi beröva lärarinnorna vid utbildningsanstalterna, den befattning de ha. Det måste ju dock vara så, att de lärarinnor, som vi så skulle förse med platser inom ett arbetsområde, som de av fri vilja valt och vars förment ogynnsamma befordringsmöjligheter de känna, höra till de mindre

lämpliga, under det att de, som vi skulle beröva deras platser, *utan tvivel äro de bästa*: lärarinnor, som på grund av specialstudier och samlad erfarenhet snarast borde omhuldas och gynnas. Och detta på samma gång statsmakterna *annars* söka bereda lärarepersonalen vid privata anstalter en mera tryggad ställning.

Skulle emellertid även inom riksdagen den övertygelsen vara orubblig, att det råder överproduktion av skolkökslärarinnor och att denna måste i samhällets intresse stävjas, så gives det mera humana och även för samhället förmånligare utvägar än brutala indragningar.

I sammanhang med 1918 års organisation av de »praktiska» skolorna ha vi erkänt — och med rätta erkänt — det »husliga arbetet» som ett yrke bredvid andra yrken. Men vi ha ännu icke — och det är ju förlåtligt med hänsyn till sakens nyhet — vi ha ännu ej på långt när dragit de nödiga konsekvenserna av detta erkännande. Detta särskilt i fråga om kvinnans utbildningsmöjligheter. Vi ha för andra yrken, för lantbruk, industri och handel skolor, som bygga på olika teoretiska förutsättningar — olika grader av allmänbildning: folkskola, realskola, högre läroverk — och som ge utbildning av olika valör, för olika grader inom yrket. Men vi ha för »husligt arbete» ingen möjlighet till utbildning motsvarande den som lantbruksinstitut, tekniska och handelsgymnasier ge för andra yrken, medan samma »husliga arbete», om man ser på de värden det omsätter, nationalekonomiskt ingalunda spelar en mindre roll än andra »yrken». För folkhälsan och landets ekonomi vore det emellertid naturligtvis synnerligen önskvärt, att ett stort antal unga kvinnor hade tillgång till sådana studier och möjlighet till sådan utbildning inom det »husliga arbetet», som i någon mån kunde motsvara vad lantbruksinstitut, tekniska och handelsgymnasier ge för sina respektive yrken. Den *enda* möjlighet samhället nu bjuder en ung kvinna, att förvärva grundliga insikter och färdigheter på det »husliga arbetets» område, rörande allt vad som rör skötseln av ett hem, det är att genomgå ett skolköksseminarium: detta representerar den enda form av högre yrkesskolor för »husligt arbete», som vårt land ännu anser sig ha råd att bjuda kvinnorna — kvinnornas intressen komma ju gärna något i efterhand. Och veterligen genomgå många unga kvinnor en skolkökslärarinnekurs — *utan avsikt att bli lärarinnor* (även om diplommet naturligtvis kan vara bra att ha för vidriga öden). Med inberäkning av de förkurser och den förpraktik, som för närvarande krävas för inträde i seminariet, representerar kursen i medeltal en studietid av omkring 3 år och ger — med de krav på allmänbildning utöver folkskolans mått, som ställas för inträde i seminariekursen — en ingalunda föraktlig högre yrkesbildning, som står på ett helt annat och högre plan än de högst ett-åriga husmoders- och yrkesskolor, som samhället eljest bjuda kvinnorna.

Att under sådana förhållanden föreslå indragningar i stället för ut-

vidgning av de utbildningsmöjligheter, som skolköksseminarierna bjuda, måste från synpunkten av samhällets välförstådda intresse, anses särdeles betänkligt.

Vill man emellertid — i övertygelse att det verkligen råder för samhället skadlig överproduktion på *lärarinnor* — inskränka antalet sådana, utan att minska möjligheterna till högre utbildning på det kvinnliga yrkesområdet, utan att riskera bakslag, som vi eljest kunna befara, utan att ge ett slag i ansiktet åt det enskilda initiativet och enskild offervilighet, utan att uppoffra de bättre lärarinnorna till förmån för de mindre väl kvalificerade, så ges det visserligen en annan utväg att vinna målet utan oroande omstörtningar. Vi kunna låta samtliga nuvarande, statens och enskilda utbildningsanstalter bestå i det skick de just nu ha: de få ha kvar de kurser de nu ha på 1¹/₂, 2, 2¹/₂ år, antaga nya elever som nu, 8, 12, 16 eller vad det kan vara. *Men staten kan föreskriva*, att endast ³/₄, ⁵/₆ eller någon annan kvot av eleverna får diplom som *lärarinnor*, de övriga få ett högre husmodersdiplom. Naturligtvis ges lärarinne-diplom åt dem, som av lärarekollegierna anses bäst lämpa sig för kallet. Anordningen skulle *i någon mån* påminna om ämbetsexamen och kandidatexamen, inom fl. fakulteten. De elever, som icke finge lärarinne-diplom, finge i alla fall, genom det diplom de förvärvat, uppenbarligen utkomstmöjligheter, *som de därförutom icke skulle ha* (utom vinsten för det eventuella egna hemmet): anställning å sjukvårdsanstalter, pensionat, restauranger, i fabrikernas lunchrum o. s. v.

En direkt fördel av den här skisserade anordningen vore, att kvoten kunde ändras när som helst efter behovet, och ett sådant beslut finge effekt omedelbart eller senast inom ett halvår, medan reduktion av en befintlig anstalt, upparbetande eller utvidgning av en ny kräver årtal. Det nu skisserade systemet innebure en elasticitet, som näppeligen på något annat sätt kan vinnas. En sådan elasticitet är särskilt värdefull när det gäller ett viktigt arbetsområde, som just står under organisation.

Då vi emellertid för vår del *icke* anse, att verklig överproduktion föreligger eller i alla fall ej är av den art, att statsmakterna därför behöva vidtaga särskilda åtgärder, utan besparing för staten, men ledande till ekonomiska svårigheter och en högst betänklig desorganisation för den anstalt som skulle träffas av indragning hemställa vi, att riksdagen i stället för vad Kungl. Maj:t i ärendet föreslagit behagade besluta

att till utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 96,000 kronor att utgå med den fördelning och under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t

må finna lämpligt föreskriva, dock utan indragning av något slag i fråga om befintliga utbildningsanstalter.

Stockholm den 20 januari 1927.

Axel Vennersten.

C. P. Wahlmark.

Joh. Johansson,

Friggeråker.

And. Pers.

Carl Boberg.

I motionens syfte instämmer

Edv. Björnsson.